

KARI MIKKO VESALA JA MIIRA NISKA
Helsingin yliopisto, sosiaalitieteiden laitos

Sosiaalipsykologia ja maaseutututkimus: identiteettejä, toimijuutta, yrittäjyyttä

TIIVISTELMÄ

Artikkelissa esitellään sosiaalipsykologian panosta monitieteiseen maaseutututkimukseen Suomessa. Maanviljelijöitä, yrittäjyyttä ja yritystoiminnan edistämistä käsittelevistä, useanlaisia tarkempia teemoja ja kysymyksiä sisältävistä empiirisistä tutkimuksista kootaan maaseudun elinkeinoelämää ja sen muutoksia valottava sosiaalipsykologinen näkökulma yrittäjyyteen. Näkökulman keskiössä on yrittäjyyden ja yrittäjyyspuheen erittely yksilöiden toimijuuden muotojen, reunaehtojen ja rakentumisen kannalta eri asiayhteyksissä. Yrittäjyyden sosiaalipsykologia on kehittynyt varteenotettavaksi tutkimusalueeksi suomalaisessa maaseutututkimuksessa ja samalla vahvistanut maaseutuun liittyvien kysymysten asemaa sosiaalipsykologien kiinnostuksen kohteena.

Asiasanat: sosiaalipsykologia, toimijuus, yrittäjyys, maaseutututkimus

Sosiaalipsykologia on tieteenalana moniaikainen niin metodologisten lähestymisten kuin teoriaperinteiden osalta (Farr 1996; Burr 2003). Usein käytetty jako psykologiseen ja sosiaaliseen sosiaalipsykologiaan kertoo sekä erilaisista painotuksista tieteenalan sisällä että yhtymäkohdista muihin tieteenaloihin. Sosiaalipsykologiaa luonnehtivia avaintemoja ovat muun muassa sosiaalinen vaikuttaminen, so-

siaalinen kognitio tai sosiaalinen vuorovaikutus. Sosiaalipsykologisina tunnettuja teorioita ovat esimerkiksi sosiaalisen identiteetin ja sosiaalisten representaatioiden teoriat (ks. esim Augoustinos & Walker 1995). Rajanvedot ovat kuitenkin monitulkintaisia. Esimerkiksi symbolinen interaktionismi edustaa joidenkin mielestä sosiaalipsykologiaa, toisten taas (mikro)sosiologiaa. Termejä diskursiivinen psykologia ja diskursiivinen sosiaalipsykologia käytetään usein toistensa synonyymeinä, ja niin edelleen.

Tässä artikkelissa emme yritä määritellä mikä kaikki on tai ei ole sosiaalipsykologista, emmekä myöskään yritä kartoittaa sellaista eri tieteenaloilla tehtyä tutkimusta, jota voisi tulkita sosiaalipsykologiaa hyödyntäväksi. Tavoitteemme on esitellä sosiaalipsykologian panosta monitieteiseen maaseutututkimukseen sen kautta, mitä suomalaisessa sosiaalipsykologiassa on tehty. Ymmärrämme sosiaalipsykologian – akateemiseen instituutioon nojaten – toimintana, jota harjoittavat sosiaalipsykologian tutkijoiksi identifioituvat toimijat. Emme silti oleta tätäkään lähtökohtaa yksiselitteiseksi; sosiaalipsykologinen tutkimus ei ole sosiaalipsykologien yksinoikeus eivätkä he harjoita sitä eristyksissä muiden tieteenalojen tutkimuksesta.

Suomessa¹ sosiaalipsykologisen maaseutututkimuksen klassikko on Eskolan vuonna 1963 julkaissut tutkimus *Maalaiset ja kaupunkilaiset*. Siinä Eskola tarkasteli maalla ja kaupungissa asuvien vä-

¹ Maaseutututkimusta hallitseviin tieteenaloihin – kuten sosiologia ja aluetieteet – verrattuna sosiaalipsykologia ei ole toistaiseksi ollut kovin näkyvää kansainvälisessä maaseutututkimuksessa (ks. esim. Cloke ym. 2006).

estöjen arvomaailmojen eroja ja asenteita toisiaan kohtaan sotien jälkeisen teollistumisen ja maaltamuuton synnyttämässä tilanteessa. Viime vuosina maaseutu on ollut yhä useammin esillä sosiaalipsykologisissa tutkimuksissa. Eskolan aloittamaa temaatiikkaa jatkavat muun muassa Rantamäki-Lahtinen ym. (2013), jotka tarkastelevat maalais- ja kaupunkilaisidentiteettien yhteyttä asuinpaikkaan ja maaseutumielikuviin vuoden 2012 valtakunnallisen maaseutubarometrin aineistossa. Maaseutua sosiaalipsykologisen tutkimuksen kohteeksi on myös nostanut Helkaman johdolla toteutettu monivaiheinen tutkimussarja, jossa on kerätty aineistoa eteläisessä Suomessa sijaitsevan Pyhtään kunnan asukkaiden arvoista, moraalikäsitteistä, identiteeteistä ja niiden muutoksista vuosina 1975, 1982, 1993 ja 2007 (ks. Helkama & Olakivi 2012). Pesonen ja Vesala (2007) taas tarkastelivat paikallisten, maaseudun kehittämishankkeissa tavallisesti mukana olevien toimijoiden (kunnat, toimintaryhmät, yritykset ja yhdistykset) sekä seurakunnan edustajien (papit, seurakuntien muut työntekijät ja luottamusmiehet) asennoitumista siihen, että seurakunnat osallistuvat maaseudun kehittämiseen. Aiemmin mainituista poiketen tässä ei nojattu määrälliseen kyselymetodiikkaan vaan käytettiin laadullista lähestymistä, joka hyödynsi retorista sosiaalipsykologiaa ja kehysanalyysia. Sosiaalipsykologit ovat olleet mukana myös tuotantoeläinten hyvinvointia (Kauppinen ym. 2010), vaihtoehtoisia ruokajärjestelmiä (Nousiainen ym. 2009), talonpoikaista identiteettiä (Laitalainen & Silvasti 2007) sekä metsänomistamista ja metsäpolitiikkaa (Valkeapää & Vehkalahti 2012) koskevilla tutkimuksilla. Jenni Töylin (2006) vuoden 2006 maaseutugraduksi valittu työ Paluumuuttajan tarina on hyvä esimerkki maaseutukiinnostuksesta sosiaalipsykologian oppinäytteissä.

Varsin monet sosiaalipsykologiset tutkimukset ovat viime vuosina liittyneet maaseutututkimukseen tarkastelemalla yrittäjyyttä yhtäältä maatalouden muutosten ja toisaalta maaseudun pk-yrityssektorin kehittämissä politiikan yhteydessä. Näistä tarkemmilta teemoiltaan, kysymyksenasetteluiltaan ja lähestymistavoiltaan vaihtelevista empiirisistä tutkimuksista voidaan hahmottaa laajempi sosiaalipsykologinen näkökulma, joka osaltaan valottaa maaseudun elinkeinoelämää ja sen muutoksia. Täs-

sä artikkelissa pyrimme esittämään jäsennellyn kokonaiskuvan näistä tutkimuksista. Maaseutututkimuksen ohella ne liittyvät sosiaali- ja yhteiskuntatieteelliseen keskusteluun yrittäjyydestä toimijuutena. Aloitamme tällä keskustelulla, ja siirrymme sitten tarkastelemaan yrittäjyyden sosiaalipsykologiaa maaseutukontekstissa.

Yrittäjyyden sosiaalipsykologia toimijuuden tutkimuksena

Yrittäjyys ei rajaudu liiketaloudellisesta näkökulmasta ymmärrettyyn yritystoimintaan, vaan viittaa myös tietynlaiseen, yrittäjämäiseksi luonnehdittuun toimijuuteen. Yrittäjyys on viime vuosikymmeninä saavuttanut vankan aseman kulttuurisena puhutapana, jota käytetään monissa muissakin yhteyksissä kuin yritystoiminnan harjoittamisessa (esim. Jones & Spicer 2010). Yrittäjyyttä on kutsuttu länsimaisen toimijuuden perusmalliksi (Licht & Siegel 2006). Muun muassa palkkatyötä tai maaseudun kehittämistoimintaa on sanottu voitavan toteuttaa yrittäjämäisesti (Bryant 1989; Laukanen & Niittykangas 2003). Silti yrittäjämäisen toimijuuden ajatus kietoutuu nimenomaan yritystoimintaan, missä sillä on juurensa, ja mihin sitä tavallisimmin myös sovelletaan. Yrityksiä ja yritystoimintaa harjoittavia toimijoita voidaan esimerkiksi arvioida enemmän tai vähemmän yrittäjämäisiksi. Esimerkiksi nykyisessä yrittäjyyspolitiikassa on paljon kysymys yrittäjämäiseksi kutsutun toimijuuden edistämisestä.

Sosiaalitieteissä toimijuus (agency) tavallisesti nähdään kykynä toimia, ohjailla omaa elämää ja saada asioita tehdyksi, erotuksena sille, että asiat määräytyisivät ympäristövoimista ja sosiaalista rakenteista käsin (esim. Campbell 2009). Niin kulttuurisissa mielikuvissa kuin tutkimuskirjallisuudessa yrittäjyys on tehokkaan ja aikaansaavan toimijuuden symboli: yrittäjä panee asiat tapahtumaan (ks. Sarasvathy 2004; myös Bandura 2006). Siitä, mitä tämä tarkemmin ottaen tarkoittaa, esiintyy erilaisia näkemyksiä. Esimerkiksi taloustieteellinen yrittäjyystutkimus näkee yrittäjyyden riskejä ottavana, kasvuhakuisena ja innovatiivisena yritystoimintana; liiketoimintamahdollisuuksien tunnistamisena ja toteuttami-

sena, missä yrittäjä ottaa aloitteen ja etsii käsiinsä tarvittavat resurssit (Schumpeter 1934; Carland ym. 1984; Shane 2003). Toisaalta Weberin (1980) sosiologisessa katsannossa yrittäjyyden erityispiirre on sosiaalisia rakenteita uhmaava toimijuus. Innovatiivinen yrittäjä poikkeaa ympäröivässä yhteisössä totutuista toimintatavoista ja normeista (Campbell 2009), taistelee valtavirtaa vastaan (Licht & Siegel 2006). Näin ajatellen yrittäjä on muutosagentti, paitsi taloudellisen myös sosiaalisen järjestelmän kannalta. Samalla yrittäjä määrittyy itsenäiseksi toimijaksi, joka pystyy vastustamaan sosiaalista painetta.

Edellä mainitun tutkimuskirjallisuuden valossa yrittäjyys on erityistä, yritystoimintana useilla tavoilla ilmenevää toimijuutta. Olennaista on huomata, että yrittäjämäisyys ei ole yksiselitteinen käsite, vaan sitä voidaan tulkita ja käyttää erilaisilla painotuksilla esimerkiksi sen mukaan kuka puhuu ja korostetaanko riskinottoa, innovatiivisuutta, kasvupyrkimystä, itsenäisyyttä, tai yksinkertaisesti yrityksen perustamista ja taloudellisesti kannattavan yritystoiminnan harjoittamista. Yrittäjyyspuhe yleisestikin ottaen on moniselitteistä.

Sosiaali- ja yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen näkökulmasta yrittäjyyspuheen moniselitteisyys, ja tähän liittyvä kiistanalaisuus, on merkille pantavaa. Voidaan kysyä yrittäjämäiselle toimijuudelle annettuja merkityksiä ja sen saamia muotoja eri yhteyksissä, sen lisäksi, että ollaan kiinnostuneita yrittäjyyden toteutumisen reunaehtoista ja edellytyksistä, ja myös sen rajoista: missä kaikessa sitä voidaan soveltaa ja mitkä ovat sen edistämisen mahdolliset varjopuolet. Kriittisissä tutkimuksissa on muun muassa esitetty, että kaikilla ei ole yhdenveroisia mahdollisuuksia yrittäjyyden toteuttamiseen olosuhteidensa tai taustansa vuoksi. Jotkut päätyvät esimerkiksi ghetto-yrittäjän tai pakotetun yrittäjän asemaan, hyvin etäälle yrittäjyyden ideaalisesta mallista. Lisäksi on korostettu, että yrittäjämäisyys ei välttämättä sovellu kaikille elämäntilanteille tai yhteiskunnan sektoreille (Heelas & Morris 1992; Jones & Spicer 2010; Komulainen ym. 2010).

Toimijuuteen liittyy kiinteästi kysymys päämiehestä eli siitä kenen tai millä asialla toimija on. Sosiologit Meyer ja Jepperson (2000) katsovat, että toimijuuden rakentuminen edellyttää legitimiin

päämiehen kautta saatua valtuutusta. He erottavat neljäntyyppistä toimijuutta: toimijuus itselle (toimija on omalla asiallaan), toimijuus toiselle toimijalle (jonkun toisen yksilön tai kollektiivin asialla), toimijuus ei-toimijalle (jonkun sellaisen entiteetin asialla, jota ei katsota sosiaalisesti toimijaksi, kuten sikiö, uhanalaiset eläinlajit, luonnonympäristö jne.) sekä toimijuus periaatteelle (tasa-arvon, ihmisytyden, totuuden jne. asialla). Toimija voidaan siis valtuuttaa useantyyppisten päämiesten kautta. Moderni toimija kykenee osallistumaan oman toimijuutensa rakentamiseen: harkitsemaan millä asialla on; tarjoamaan palveluksiaan; ottamaan ja vaihtamaan päämiehiä (Vesala ym. [tulossa]).

Yrittäjyyteen liittyvissä mielikuvissa yrittäjä on perinteisesti – utilitaristisen individualismin mukaisesti – nähty oman taloudellisen etunsa tavoittelijana. Yrittäjyyden tunnetuin symboli on teollisen vallankumouksen ajoista saakka ollut ihailtu sankariyrittäjä, joka tyhjästä aloittaen hankkii itselleen miljoonaomaisuuden. Taloudellinen eduntavoittelu on lähtökohtana myös kielteisissä mielikuvissa, joissa yrittäjä nähdään ahneena ja itsekkäänä oman voiton maksimoijina. Vastapainoksi monet yrittäjyystutkimuksen tunnetut teoreetikot (esim. Schumpeter 1934; McClland 1961) kuvaavat yrittäjän – ekspressiivisen individualismin hengessä – toimijana, jolle tärkeämpää kuin raha on itsenäisyys, itsensä toteuttaminen ja näyttämisen halu. Joidenkin tutkijoiden mukaan itsensä työllistävä yksinyrittäjä tai kasvuhaluuton pienyrityksen omistaja (mom- and-pop business) ei ole yrittäjämäinen, vaikka tekee itse aktiivisesti töitä oman toimeentulonsa eteen (Carland ym. 1984). Tämäkin on esimerkki yrittäjyyteen ja yrittäjyyspuheeseen liittyvästä kiistanalaisuudesta ja moniselitteisyydestä.

Yrittäjän uskotaan palvelevan muitakin päämiehiä kuin itseään. Markkinaliberalismin mukaan oman edun tavoittelu palvelee viime kädessä koko talousjärjestelmän kehitystä (Smith 1776/1979). Monet ajattelevatkin, että yrittäjä on esimerkiksi kapitalismin, tai talouskasvun periaatteen, asialla. Yrittäjyys on perinteisesti yhdistetty oikeistolaiseen, esimerkiksi uusliberalistiseen, politiikkaan. Nykyään yrittäjyyspuhetta käytetään läpi puoluekentän. Yrittäjyys nähdään monin tavoin yhteiskuntaa pal-

velevana (verotulot, työpaikat, palvelut jne.).

Yrittäjyyspuheeseen sisältyy monenlaisia uudis-ilmauksia kuten kasvuyrittäjyys (start-up) ja sosiaalinen, yhteiskunnallinen tai ekologinen yrittäjyys. Näillä selvästikin halutaan korostaa sellaista yrittäjyyttä, joka erottuu pelkästä yrittäjän omien intressien palvelemisesta. Vastaava jännite on läsnä yritystoiminnan arjessa, missä eri sidososapuolilla, kuten yritykseen palkatuilla työntekijöillä, asiakkailta tai yrittäjän muilla yhteiskumppaneilla on kaikilla omiin intresseihinsä liittyviä, yrittäjään kohdistuvia odotuksia. Yrittäjyyttä sosiaalisissa verkostoissa ja vaihdantasuhteissa lähestyvässä ajattelussa katsotaankin, että ajaakseen omaa etuaan yrittäjän on kyettävä vastavuoroisuuteen, jossa hän myös palvelee toisten osapuolten intressejä, tai ainakin saa heidät näin ajattelemaan (Carsrud & Johnson 1989; Starr & McMillan 1991).

Sosiaalipsykologinen yrittäjyystutkimus tuo oman lisänsä edellä kuvattuun keskusteluun. Jatkossa esiteltävissä tutkimuksissa toimijuutta on tarkasteltu kahdentyyppisillä lähestymistavoilla: a) yksilön kokemuksena, johon vaikuttavat niin hänen oma käyttäytymisensä kuin erilaiset tilanne- ja ympäristötekijät (substantialistinen interaktionäkökulma; Emirbayer 1997) ja b) ilmiönä, joka viime kädessä määrittyy ja rakentuu yksilön ja hänen ympäristönsä välisissä vuorovaikutus- ja riippuvuussuhteissa (relationistinen/transaktionäkökulma; Emirbayer 1997). Substantialistista interaktionäkökulmaa edustaa muun muassa sosio-kognitiivinen perinne, jossa omaa pystyvyyttä ja omaan menestymiseen vaikuttamista koskevat uskomukset nähdään toimijuudessa keskeisinä yksilötekijöinä, jotka paitsi ylläpitävät toimijan itsetuottamusta ja sinnikkyyttä, myös luovat perustan identiteettiä tukevalle itsearvostukselle (esim. Bandura 2006). Identiteetti taas kiinnittää toimijan sosiaaliin rakenteisiin muun muassa roolien ja ryhmäjäsenyyksien kautta, mikä on symbolisen interaktionismin strukturaalisen koulukunnan keskeisiä teemoja (esim. Stryker & Burke 2000). Näistä lähtökohdista yrittäjämäisen toimijuuden toteutumista on tutkittu esimerkiksi yrittäjäksi identifioitumisen ja itseä yrittäjänä koskevien käsitysten kautta.

Relationistinen näkökulma on sosiaalipsykolo-

gisessa toimijuustutkimuksessa edustettuna muun muassa Goffmanin (1959/1990; 1974/1986) dramaturgisessa ja kehysanalyttisessä otteessa sekä useissa viimeaikaisissa sosiaalisen konstruktionismin muotoiluissa, kuten diskursiivisessa psykologiassa, retorisisessa sosiaalipsykologiassa ja positiointiteoriassa (Billig 1996; Harré & van Langenhove 1999; Burr 2003; ks. myös Vesala & Rantanen 2007; Vesala 2012). Kaikissa näissä lähdetään siitä, että ihmisten toimijuuden toteutuminen ja myös se, minkälaisia muotoja toimijuus kulloinkin saa, määrittyy sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ja kommunikoinnissa sekä laajemmin yksilön ja ympäristön välisissä, tilanteittain vaihtelevissa suhteissa. Näistä lähtökohdista on tutkittu sekä yritystoiminnan harjoittajien että edistämispolitiikan toteuttajien puhetta.

Olennaista on huomata, että relationistisesta näkökulmasta sosiaalipsykologian avainkäsitteitä, kuten identiteetti, asenne tai arvo, käytetään tulkitakäsitteinä, jotka kuvaavat vuorovaikutuksessa ja kommunikaatiossa tunnistettavia ja rakentuvia ilmiöitä, toisin kuin substantialistisessa näkökulmassa, jossa niiden ymmärretään kuvaavan jo rakentuneita, erillisinä vaikuttavia ja siten luontevas- ti mitattavissa olevia muuttujia. Kansainvälisesti sosiaalipsykologiassa käytetään sekä substantialistisia että relationistisia lähestymisiä, vaikkakin ensin mainittu on selkeästi hallitsevassa asemassa valtavirtatutkimuksessa.

Yrittäjyys vastauksena maatalouden rakennemuutokseen?

Maatalouden rakennemuutos on ollut ongelma maaseutualueille, joiden työllisyyttä maatilojen harveneminen on heikentänyt, ja vähenevälle viljelijäväestölle, jonka elinkeino on ollut puristuksessa. Maatilojen lukumäärän raju pudotus, tuotannon alueellinen keskittyminen sekä tilakoon ja tuotantoyksikköjen kasvu osoittavat puristuksen voimaa. EU-jäsenyyden myötä maataloustuki ei ole enää ollut kaiken pelastavaa (ks. Niemi & Ahlstedt 2012). Tähän tilanteeseen on kiinteästi liittynyt vaatimus yrittäjämäisen toimintatavan omaksumisesta. Kun maatilat aikaisemmin nähtiin yhteiskunnan erityis-

suojeluksessa olevina poikkeuksina yritysten joukossa, on viljelijöistä nyt haluttu itsenäisiä riskinottajia, jotka pyörittävät maatiloillaan taloudellisesti kannattavaa, markkinaehtoista liiketoimintaa (Alasuutari 1996; Dudley 2003; Phillipson ym. 2004; Pyysiäinen 2011). Viljelijöiltä on odotettu yhtäältä tuotantotoiminnan laajentamiseen johtavaa riskinottoa ja kasvuhalukkuutta, toisaalta uuden yritystoiminnan perustamiseen tarvittavaa innovatiivisuutta ja yrittäjyystaitoja kuten liiketoimintamahdollisuuksien tunnistamista ja verkostoitumista (Pyysiäinen ym. 2006; Vesala & Pyysiäinen 2008).

Yrittäjäidentiteetti viljelijöillä

Maanviljely näyttää muuttuneen yrittäjämäisemmäksi. Tilakoon kasvun ja monialaisen yritystoiminnan laajuuden (ks. Niemi & Ahlstedt 2012) lisäksi tätä osoittaa yrittäjäidentiteetin yleisyys viljelijöiden keskuudessa. Vesala ja Vesala (2010) mittasivat yrittäjäksi identifioitumista vuosina 2001 ja 2006 kerätyn valtakunnallisen kyselyaineiston avulla. Tulosten mukaan viljelijät identifioituvat vahvasti sekä yrittäjäksi että tuottajaksi, kun taas esimerkiksi yritysjohtaja ja palkansaaja ovat heille vieraita identiteettejä. Kaksi kolmesta vastaajasta identifioi itsensä samanaikaisesti sekä yrittäjäksi että tuottajaksi. Viidennes alkutuotantoon keskittyvistä viljelijöistä identifioitui tuottajaksi mutta ei yrittäjäksi, kun taas monialaista yritystoimintaa harjoittavista viljelijöistä viidennes katsoi olevansa yrittäjä mutta ei tuottaja. Laajempi yritystoiminta kokonaisliikevaihdolla ja työvoiman määrällä mitattuna ja viljelijän nuorempi ikä olivat yhteydessä vahvempaan yrittäjäksi identifioitumiseen (Vesala & Vesala 2010).

Yrittäjäksi identifioituminen oli viljelijöillä vahvassa yhteydessä omaa toimijuutta koskeviin käsityksiin ja havaintoihin, siihen uskoivatko he omaan pystyvyyteensä ja omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa yrittäjänä ja toisaalta siihen, kuinka innovatiivisia, riskejä ottavia ja kasvuorientoituneita he katsoivat omassa toiminnassaan olevansa (Vesala & Peura 2002; Vesala ym. 2007; Vesala & Vesala 2008) sekä katsoivatko he omaavansa yrittäjyyteen liitettyjä taitoja (Vesala & Pyysiäinen 2008). Tuottajaksi identifioitumisella ei tällaisia yhteyksiä ol-

lut, lukuun ottamatta kasvuorientaatiota (Vesala & Vesala 2008). Yrittäjäksi identifioituminen ei siis näyttäisi olevan vapaasti valittavissa tai perustuvan yksinkertaisesti siihen, että harjoittaa maatilataloutta. Sitä edesauttaa olennaisesti kokemus yrittäjämäiseksi katsotusta toimijuudesta.

Tällainen kokemus puolestaan liittyy paitsi yritystoiminnan kokoon ja menestyksellisyyteen, myös yritystoiminnan luonteeseen: monialaista yritystoimintaa harjoittavien viljelijöiden käsitykset omasta toimijuudestaan vastaavat yrittäjämäisyyden ideaalia alkutuotantoon keskittyviä viljelijöitä keskimäärin hieman enemmän (Vesala & Peura 2002; 2003; Vesala ym. 2007; Vesala & Vesala 2008).

Muihin maaseudun pienyrittäjiin verrattaessa viljelijöiden identifioituminen yrittäjäksi ja kokemus omasta toimijuudestaan yrittäjänä on silti kaiken kaikkiaan heikompa; monialaisilla viljelijöillä ero tosin näkyi vain muita pienyrittäjiä heikompana uskona omiin vaikutusmahdollisuuksiin yrittäjänä eli siinä kokivatko he voivansa vaikuttaa yritystoimintansa menestymiseen esimerkiksi markkinoinnin, myynnin ja tuotannon kautta (Vesala & Peura 2002; Vesala ym. 2007).

Asiakassuhde yrittäjämäisen toimijuuden haasteena

Vesala ja Rantanen (1999) tarkastelivat yrittäjäidentiteetin rakentumista maanviljelijöiden haastattelupuheissa. Tulosten mukaan viljelijät rakensivat itselleen harkitsevan, riskinottoa ja laajentamista punnitsevan yrittäjän toimija-aseman erityisesti tuotannosta puhuessaan. Sen sijaan markkinoinnin ja myynnin yhteydessä rakentui avuttoman yrittäjän toimija-asema, jossa viljelijä kokee omat vaikutusmahdollisuutensa hyvin vähäisiksi. Tämä liittyi erityisesti riippuvuuteen yhdestä avainasiakkaasta, kuten meijeristä tai teurastamosta (Vesala & Rantanen 1999). Viljelijän ongelmallinen asiakassuhde on sittemmin ollut esillä useissa sosiaalipsykologisissa tutkimuksissa. Nousiaisen ym. (2009) vaihtoehtoisia ruokajärjestelmiä koskevassa tutkimuksessa viljelijän vähäiset vaikutusmahdollisuudet näyttäytyivät sosiaalisen kestävyuden ongelmana vertikaalisessa ketjussa. Vesala (2005) sekä Vesala ja Peura (2005)

analysoivat monialaisten viljelijöiden valmiuksia esittäytyä (Goffman 1959) yrittäjämäisinä toimijoina tuotekehittämissä, markkinoinnissa ja myynnissä, kun taas Pyysiäinen ym. (2011) tarkastelivat sitä miten viljelijät pystyvät esittäytymään yleisesti yrittäjäystaitoja omaavina toimijoina. Molemmissa tapauksissa analyysit osoittivat, että monipuolinen asiakaskunta ja kanssakäyminen asiakkaiden kanssa tarjoavat tärkeitä resursseja yrittäjämäisyydelle, kun taas yhden avainasiakkaan tilanne on paljon haasteellisempi.

Näiden laadullisten, haastatteluaineistoihin perustuvien tutkimusten lisäksi asiakassuhteen roolia on tarkasteltu kyselytutkimuksissa. Yhden ostajan varassa olevien viljelijöiden on todettu uskovan omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa yrittäjänä vähemmän kuin niiden, joilla on useita asiakkaita (Vesala & Peura 2002; 2003). Vastaava ero on myös yrittäjäksi identifioimisessa (Vesala & Vesala 2010). Viljelijöiden asiakaskunnan rakenne on yleensä ottaen keskittyneempi kuin muilla pienyrittäjillä keskimäärin (Vesala & Peura 2003). Yrittäjämäisen toimijuuden toteutuminen näyttää siis viljelijöiden kohdalla olevan erityisessä kytkennässä asiakassuhteen luonteeseen.

Yrittäjyyden valtuuttaminen viljelijäkulttuurissa

Toinen yrittäjämäisen toimijuuden toteutumiseen vaikuttava erityispiirre maataloilla on viljelijäyhteisö arvoineen ja normeineen. Viljelijöiden perinteisenä kokemusmaailmana nähty talonpoikaisuus korostaa muun muassa sukutilan jatkuvuutta ja sukupuolittunutta työnjaon mallia (Silvasti 2004). Viljelijän nähdään olevan erityisesti suvun, perheen ja tradition asialla (Katila 2000). Modernisointiin liittynyt produktioistinen viljelystrategia muokkasi viljelijöistä talonpoikien sijaan tuottajia, jotka vastasivat kansallisesta ruokahuollosta (Alasuutari 1996). Tuottajana viljelijä on erityisesti kansakunnan edun ja elintarviketuotannon asialla. Yrittäjämäisen toimintatavan omaksumisen taas on tulkittu tarkoittavan uusliberalismin hengessä sitä, että viljelijä saisi toimeentulonsa oman yritystoimintansa kannattavuuden perusteella, ei yhteisen hyvän edistämisestä (Alasuutari 1996).

Kenties talonpoikaisuuteen ja tuottajuuteen liittyen viljelijöiden keskuudessa esiintyy myös varauksellista asennoitumista, jossa yrittäjyys nähdään välineellisiä ja nöyryyttäviä markkinasuhteita edustavana uhkana aitoutta ja yhteisöllisyyttä korostaville arvoille (Vesala 2004; 2005; Vesala & Peura 2007). Pyysiäinen (2010) analysoi viljelijöiden ryhmäkeskustelua, jossa teemana oli uuden yritystoiminnan edistäminen maataloilla. Keskustelua sävyttänyt varauksellisuus nousi viljelijäperheen hyvinvointia, tilan jatkuvuutta, alkutuotantotoiminnan luonnetta ja viljelijäyhteisön arvostamia hyveitä korostaneista argumenteista. Uusi yritystoiminta oltiin kuitenkin valmiita hyväksymään, jos siihen ei liittyisi liiallisia riskejä, ja jos se perustuisi viljelijän omaehtoiseen ja itsenäiseen päätökseen. Itsenäisyys ja taloudellinen varmuus olivat arvoja, joiden kautta yrittäjyys oli mahdollista nähdä samanlinjaisena viljelijäyhteisön perinteiden kanssa. Toisessa tutkimuksessa Pyysiäinen ym. (2006) analysoivat tapausta, jossa viljelijäyhteisön perinteiset arvot olivat perusteena uudesta yritystoiminnasta luopumiselle.

Niska ym. (2012) tarkastelivat viljelijöiden arvovalintoja vuonna 2006 kerättyssä kyselyaineistossa. Tuloksia kehysanalyysin näkökulmasta tulkittaessa paljastui kiinnostava näkökulma siihen, miten yrittäjyyttä maataloilla tehdään hyväksyttäväksi ja valtuutetaan nyky Suomen viljelijäyhteisön arvojen kautta katsottuna. Yrittäjyyteen tavallisesti liitetyt itsenäisyys ja taloudellinen kannattavuus ovat kyllä arvostettuja, mutta voitonmaksimointi ei (ks. myös Helimäki 2006). Yrittäjyydelle usein vieraina koetut talonpoikainen jatkuvuus ja tuottajuuteen liittyvä kansakunnan asialla oleminen eivät myöskään ole arvostuksen kärjessä. Itsenäisyyden ja taloudellisen kannattavuuden rinnalla suuresti arvostettuja ovat sen sijaan maaseudun elinvoima ja luonnon kunnioitus. Nämä yhdessä vastaavat pitkälle sitä, mitä maaseutututkijat ovat kutsuneet uudeksi talonpoikaisuudeksi (van der Ploeg 2008) tai ekologisteksi yrittäjyydeksi (Marsden & Smith 2005). Yrittäjyys siis oltaisiin hyväksymässä jos ollaan paitsi omalla, myös maaseudun asialla. Toisin sanoen omaa toimijuutta yrittäjänä valtuutetaan erityisesti niin sanotun multifunktionaalisen maaseutu- ja maatalouspolitiikan hengessä.

Yrittäjyysvaatimuksen ongelmalliset seuraukset

Yrittäjämäisyyden vaatimuksella on myös kääntöpuolensa: kaikki eivät kykene siihen vastaamaan. Tätä tematiikkaa valottavat viljelyn lopettaneita ja viljelijöiden työhyvinvointia käsittelevät sosiaali-psykologiset tutkimukset.

Halpin ja Guilfoyle (2005) tarkastelivat sosiaalipsykologisten attribuutioteorioiden avulla australialaisten viljelijöiden selityksiä maataloutta uhkaaville tekijöille. Nämä olivat omaksuneet yrittäjyyteen liitetyn ajattelutavan, jonka mukaan menestys on ennen kaikkea omalla vastuulla. Tutkijat huomauttavat, että tilan menestyessä tällainen sisäinen attribuointi voi olla palkitsevaa, mutta epäonnistuttaessa se voi johtaa itesyytöksiin, jopa masennukseen (Halpin & Guilfoyle 2005). Laitalainen ym. (2008) tarkastelivat lopettamisen syitä koskevia selityksiä Suomessa. Halpinin ja Guilfoylen (2005) päättelystä poiketen suomalaiset viljelijät eivät syyttäneet luopumisesta niinkään itseään vaan heistä riippumattomia tekijöitä. Tämä ei silti poistanut asiaan liittyneitä emotionaalisen hyvinvoinnin ongelmia (Laitalainen ym. 2008).

Terveystutkijoiden mukaan viljelijöiden työkyky, subjektiivinen elämänlaatu ja terveyteen liittyvä elämänlaatu ovat heikompia sekä palkkatyöntekijöihin että muihin yrittäjiin verrattuna (Saarni ym. 2008). Vesala ja Vesala (2013) tutkivat vuonna 2011 kerätyn valtakunnallisen kyselyaineiston avulla viljelijöiden työhyvinvointia ja sen yhteyttä yrittäjyyteen. Tulosten mukaan viljelijät ovat huomattavasti uupuneempia ja tyytymättömämpiä työhönsä kuin muut pienyrittäjät. Tarkastelluista yksilöön ja yritykseen liittyvistä taustatekijöistä vahvimmin työhyvinvointiin olivat yhteydessä yritystoiminnan nettotulos ja asiakaskunnan rakenne. Ne, joiden yritystoiminta oli taloudellisesti heikommin kannattavaa, ja joiden asiakaskunta koostui vain muutamasta asiakkaasta, olivat uupuneempia ja vähemmän tyytyväisiä työhönsä. Vielä vahvempi yhteys näkyi siinä, että vähiten uupuneita ja eniten työhönsä tyytyväisiä olivat sellaiset itsensä yrittäjäksi identifioivat viljelijät, jotka kokivat myös olevansa pystyviä ja omaavansa vaikutusmahdollisuuksia yrittäjänä ja näkivät itsensä innovatiivisina

ja riskejä ottavina (Vesala & Vesala 2013).

Regressioanalyysin perusteella viljelijöiden muita pienyrittäjiä heikompi työhyvinvointi selitettiin suureksi osaksi sillä, että he luottavat vähemmän omaan pystyvyyteensä ja uskovat vähemmän omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa yrittäjänä. Merkille pantavaa on, että viljelijöiden työuupumus ilmeni enemmän ammatillisen itsetunnon heikkenemisenä ja kyynisyytenä kuin fyysisenä väsymyksenä, ja että alkutuotantoon keskittyvät viljelijät olivat uupuneempia ja tyytymättömämpiä kuin monialaiset, myös muuta yritystoimintaa harjoittavat viljelijät (Vesala & Vesala 2013). Uupuneimpia viljelijöistä eivät siis välttämättä ole ne, jotka harjoittavat muutakin yritystoimintaa vaan ne, jotka kokevat ettei heillä ole vaadittua yrittäjämäistä toimijuutta. Yrittäjämäisyyden vaatimuksen yksi seuraus viljelijöiden tilanteessa näyttää olevan, että ne jotka eivät siihen kykene vastaamaan kärsivät heikosta työhyvinvoinnista.

Toimijuus yrittäjyyden edistämässä maaseudun pk-yrityssektorilla

Siinä missä maatalous helposti nähdään maaseudun kipukohtana, yritystoimintaan muilla sektoreilla ladataan odotuksia maaseudun työllistäjänä ja palvelujen turvaajana (esim. Bryant 1989; OECD 2008). Viime vuosina maaseudun pienyritysten määrä Suomessa on merkittävästi lisääntynyt² (Niemi & Ahlstedt 2012: 10), minkä valossa toiveet eivät näyttäisi olevan vailla perusteita. Käyttämättömiä mahdollisuuksia nähdään erityisesti maaseudun tarjoamia resursseja hyödyntävillä ja maaseudun kasvualoiksi arvioituilla toimialoilla, kuten hoiva-, metalli-, matkailu-, bioenergia- tai hevosalalla (YTR 2009: 85). Maaseudulta myös tiedetään lukuisia esimerkkejä innovatiivisista ja kasvuhaluista, hyvin menestyneistä yrittäjistä (Vesala 1996; Hautamäki 2000; Vesala & Vihinen 2011). Näyttäisi siis löytyvän monia syitä yrittäjyyden edistämiseksi maaseudun kehittämisen ja maaseutupolitiikan tavoitteena.

² Vuonna 2000 ilman maatilataustaa toimivaa maaseutuyrityksiä oli Suomessa 56 600, vuonna 2010 jo 74 450 (Niemi & Ahlstedt 2012).

Yrityspolitiikan keinoissa ja tavoitteissa tapahtuneet muutokset näkyvät myös maaseudulla. Perinteisen pk-yrityspolitiikan välineitä ovat rahoitus- sekä koulutus- ja neuvontapalveluiden tarjoaminen. Uudessa yrittäjyyspolitiikassa keinovalikoimaan on tullut mukaan yrittäjyyskasvatus, yleiseen mielipiteeseen vaikuttaminen sekä yrittäjyyttä edesauttavat verkostot ja ympäristöt, esimerkiksi yritysautomot ja -kiihdyttämöt, yritys- ja toimialakeskittymät ja osaamiskeskukset (Audretsch & Beckman 2007). Uusi yrittäjyyspolitiikka on myös vahvasti alueellista ja paikallista, mikä tekee siitä erityisen merkityksellistä maaseudun kannalta (Niska & Vesala 2011: 98–101). Yrittäjyyden edistämistä tehdään myös maatilakontekstissa, vaikka se erityisesti yrittäjyyttä synnyttäviä ympäristöjä ajateltaessa näyttäytykin omana saarekkeenaan (ks. Vihinen & Vesala 2007).

Politiikan muutokset heijastavat muuttunutta käsitystä yrittäjyyteen vaikuttamisesta. Aiemmin nojattiin yrittäjälähtöiseen näkemykseen, jonka mukaan politiikalla vähennetään esteitä yrittäjien tieltä ja tarjotaan apua silloin kun yrittäjämäisiä toimijoita ilmaantuu. Uudessa politiikassa sen sijaan pyritään synnyttämään yrittäjämäistä toimijuutta. Ihmisiä kasvatetaan, kannustetaan, heidän yrittäjyyttään ruokitaan ja vauhditetaan. Seuraavissa sosiaalipsykologisissa tutkimuksissa on tarkasteltu kehittäjien ja yrittäjien kohtaamista ja vuorovaikutussuhteita tätä taustaa vasten.

Yrittäjän ja kehittäjän kohtaamisen vaikeus

Pk-yrityspolitiikan yhtenä ongelmana on pidetty yrittäjien vähäistä kiinnostusta tarjottuun tukeen. Tutkijat ovat selittäneet sen johtuvan tukiin liittyvästä byrokraatiasta tai yrittäjien oman itsenäisyytensä varjelemisesta (esim. Curran & Blackburn 2000). Molemmista selityksistä vedotaan yrittäjämäiseen toimijuuteen: byrokraatia estää dynaamista ja asioihin tarttuvaa tapahtumaan panemista ja itsenäisyyden arvostaminen torjuu ulkopuolisen vaikuttamisen. Ongelma voidaan siis itse asiassa nähdä kehittäjän ja yrittäjän välisessä suhteessa (esim. Mole 2002; Hjalmarsson & Johansson 2003).

Niska ja Vesala (2011; 2013) tarkastelivat haastatteluaineiston avulla kehittäjien ja pk-yrittäjien

kohtaamista positioinnin näkökulmasta. Heidän mukaansa kehittäjien edistämispoliittinen diskurssi luo heille itselleen yritystoiminnan asiantuntijan, yrittäjille taas avuntarvitsijan aseman. Yrittäjät käyttävät kahta hieman erilaista diskurssia. Individualistinen diskurssi korostaa yrittäjyysilöä muista riippumattomana oman onnensa seppänä, joka luo menestyksensä omalla toiminnallaan. Kehittäjä nähdään tarpeettomana tai yritystoimintaan kuulumattomana. Relationistinen diskurssi taas korostaa yrittäjän menestymisen riippuvuutta hänen sidossuhteistaan ja niihin sisältyvästä vuorovaikutuksesta. Siinä kaikki sidososapuolet, olivat he sitten työntekijöitä, kilpailijoita, asiakkaita tai muita yhteistyötahoja, voivat osoittaa uhkaksi tai tueksi yrittäjän omalle toimijuudelle (Vesala 1992; 1996; Niska ym. 2011). Julkista sektoria edustavaa kehittäjää käsitellään yhtenä sidososapuolena muiden joukossa (Niska ym. 2011).

Niskan ja Vesalan (2013) mukaan ongelmalliseksi kehittäjien ja yrittäjien kohtaamisen tekevät heidän käyttämissään diskursseissa rakentuvat ristiriitaiset tulkinnat omasta ja toistensa toimijuudesta. Kehittäjä katsoo olevansa yhteiskunnan asialla oleva asiantuntija, joka opastaa ja ohjaa yrittäjää. Hän näkee yrittäjän toimijana, jonka tulisi viime kädessä palvella yhteistä, esimerkiksi paikallisyhteisön etua, ja siis olla kehittäjän edustamalla asialla. Yrittäjä taas katsoo olevansa itsenäinen toimija, joka hyödyntää kehittäjän palveluja, jos katsoo niitä tarvitsevansa tai näkee suhteesta olevan muuta hyötyä. Hänen näkökulmastaan kehittäjänkin tulisi olla yrittäjän asialla. Asetelma on kuvattavissa Banduran (2006) sijaista käyttävän toimijuuden (proxy agency) käsitteen avulla: kumpikin osapuoli näkee toisen omien etujensa asiamiehenä.

Tässä katsannossa yrittäjän itsenäisyys näyttäytyy kysymyksenä siitä, voiko hän ajaa omia etujaan. Itsenäisyys voi myös tarkoittaa kokemusta toiminnan omaehtoisuudesta, minkä ulkopuolisen vaikuttajan mukanaolo kyseenalaistaa. Esimerkiksi Pyysiäisen ja Vesalan (2013) haastattelemat kehittäjät puhuivat potentiaalisen yrittäjän aktivoimisesta persuuksille potkimisena ja sparrauksena. Toisaalta kehittäjät korostivat sitä, että yrittäjän itsenäisyyttä on kunnioitettava ja oltava hienovarainen näiden kanssa kommunikoidessa (myös Niska & Vesala 2011).

Muuttuvat toimijapositionit yrittäjyyden alueellisessa kehittämisessä

Uuden yrittäjyyspolitiikan myötä yrittäjyyden edistäminen on tullut uudella tavalla näkyväksi myös alueellisella ja paikallisella tasolla sekä alueiden ja kuntien välisinä eroina sen harjoittamisessa (Laukkanen & Niittykangas 2003; Anttiroiko ym. 2010). Suupohjan seutukunnassa toteutetussa tutkimushankkeessa (ks. Vesala & Vihinen 2011) tarkasteltiin paikallisten kehittäjien ja pk-yrittäjien kohtaamista. Suupohjassa uusi yrittäjyyspolitiikka on ollut vahvasti esillä muun muassa Aluekeskusohjelman myötä (OECD 2008; Anttiroiko ym. 2010).

Niskan ja Vesalan (2011; [tulossa]) mukaan uusi yrittäjyyspolitiikka tuottaa uudenlaisia toimijapositioneja. Ensinnäkin yrittäjien joukosta erottuu niitä, jotka osallistuvat kehittämishankkeisiin ja yrittäjyyttä synnyttävien ympäristöjen luomiseen. Heille uusi yrittäjyyspolitiikka tarjoaa liiketoimintamahdollisuuksia ja samalla aktiivista roolia kehittäjien kumppanina. Osalla Suupohjassa haastatelluista yrittäjistä toimijuus rakentui vahvasti tätä kautta, osalla taas ei (Niska & Vesala 2011; [tulossa]). Kehittäjille puolestaan tarjoutuu toimijapositioni, jossa he eivät ole pelkästään yrityspalveluja tarjoavia neuvojia ja kouluttajia, vaan uuden yritystoiminnan mahdollistajia ja virittäjiä. Kehittäjästä tulee yrittäjämäinen, liiketoimintamahdollisuuksia tunnistava ja niiden toteuttamista aktiivisesti edistävä, riskejä ottava toimija. Niinpä ei olekaan tavatonta, että kehittäjä siirtyy julkisen sektorin palkkalistoilta yrittäjäksi, ja takaisin (Niska & Vesala 2011).

Monet yrittäjät suhtautuvat kriittisesti uutta yrittäjyyspolitiikkaa edustavaan julkisen sektorin toimintaan, joka ei kohdistu tasaisesti kaikkiin toimialoihin. Päinvastoin, tavoitteena on löytää alueen sisäiset vahvuudet ja tukea yrittäjyyttä näin valituilla kärkialoilla. Perinteinen pk-yrityspolitiikka koettiin tasapuolisemmaksi (Niska & Vesala 2011; [tulossa]). Muuttuvat toimijapositionit nostavat pintaan kysymyksiä siitä, millä asialla kehittäjät ja kehittämiseen osallistuvat yrittäjät ovat. Julkisia varoja käyttävään yrittäjyyden edistämiseen kohdistuu, varsinkin paikallisella tasolla, odotus alueen yhteisen edun palvelemisesta. Kehittäjien yrittäjämäinen toiminta saa helposti osakseen kritiikkiä yhteisen edun vaa-

rantamisesta niin yrittäjäkunnan kuin paikallisen yleisönkin taholta. Ei olekaan yllättävää, että kehittäjät ja kehittämisprojekteihin osallistuvat yrittäjät tekevät yrittäjyyttään hyväksyttäväksi ja valtuuttavat sitä ennemmin muihin päämiehiin kuin itseensä vedoten (Niska & Vesala 2011; [tulossa]).

Individualistisen yrittäjyyskuvan valossa pk-yrittäjien toimijuus perustuu ennen kaikkea omalla asialla olemiseen. Yrittäjyyden edistämispolitiikassa yrittäjyys ei kuitenkaan legitimoidu pelkästään toimijuutena itselle. Paikallisen yhteisön tai alueen asiamiehenä esiintyminen voitaisiin Goffmanin (1959/1990; 1974/1986) dramaturgisen lähestymisen valossa jopa nähdä yrittäjämäiseen toimijuuteen sisältyvänä taitona, joka on erityisen tärkeä uuden yrittäjyyspolitiikan kontekstissa. Monien tutkimusten mukaan yrittäjät osaavat ja selvästi haluavatkin sanoa palvelevansa myös muita intressejä kuin omiaan (esim. Ikonen 2008; Korsgaard & Anderson 2011; Lähdesmäki 2012). Tuoreessa maaseudun pienyrittäjien arvoja tarkastelevassa tutkimuksessa yrittäjät ilmaisivat ajavansa omia intressejään autonomian ja taloudellisen kannattavuuden, mutta eivät voitonmaksimoinnin hengessä. Samalla he esittivät, että heidän yrittäjyytensä palvelee erityisesti yrityksen työntekijöiden ja maaseudun hyvinvointia (Niska ym. 2013). Painotukset ovat tässä suhteessa yllättävän samanlaisia kuin esimerkiksi maatilayrittäjillä, vaikka työntekijöiden asialla oleminen näyttääkin tekevän eroa ryhmien välille.

Lopuksi

Artikkelissa on esitelty Suomessa viime vuosina tehtyjä sosiaalipsykologisia tutkimuksia maanviljelijöistä, pk-yrittäjistä ja yritystoiminnan edistäjistä maaseudulla. Tutkimusten teemat vaihtelevat yrittäjäksi identifioitumisesta ja työhyvinvoinnista yritystoiminnan arvoihin ja sosiaalisen vuorovaikutuksen ongelmiin. Niissä on hyödynnetty sekä tilastolliseen yleistämiseen pyrkivää muuttujatutkimusta että diskursiivisen tapahtumisen erittelyyn keskittyviä laadullisia lähestymisiä.

Olemme avanneet kokoavan näkökulman näihin tutkimuksiin yrittäjyyttä toimijuutena käsittelevän tutkimuskeskustelun avulla. Siinä kiinnostus ei niinkään kohdistu liiketaloudelliseen yritystoi-

mintaan sinänsä kuin erityiseen toimijuuden malliin ja ideaaliin, joka on kietoutuneena yritystoimintaa koskevaan puheeseen ja mielikuviin. Esitellyissä tutkimuksissa tarkastellut viljelijät, yrittäjät ja kehittäjät ovat kaikki omalla tavallaan tekemisissä yritystoiminnan harjoittamisen kanssa mutta lisäksi heidän elämässään vaikuttaa odotus yrittäjämäisestä toimijuudesta, jonka toteuttamisessa on kysymys itsenäisestä asioiden aikaansaamisesta mutta myös siitä, millä asialla yrittäjän katsotaan olevan ja miten hänen toimijuuttaan näin valtuutetaan ja legitimoidaan. Tässä katsannossa yrittäjyys ei ole selkeärajainen taloudellisen toiminnan kategoria vaan tulkintaa ja erittelyä kaipaava, kontekstisidonnainen ilmiö.

Yrittäjyyttä ja sen edistämistä, ja yleisemmin maaseudun elinkeinoelämää ja sen muutoksia tutkitaan monien tieteenalojen keinoin ja monista eri lähtökohdista. Sosiaalipsykologinen tutkimus tarjoaa tähän kenttään omanlaisen, yksilön toimijuutta, sen muotoja ja reunaehdoja käsitteellisesti ja empiirisesti erittelevän lisänsä. Sosiaalipsykologinen tutkimus tuottaa ymmärrystä siitä, miten yrittäjämäistä toimijuutta koskevat oletukset näkyvät yrittäjien ajattelussa tai yrittäjien ja yrittäjyyttä edistämään pyrkivien kehittäjien välisissä suhteissa. Maatalouden kohdalla se on täsmentänyt kuvaa viljelijöihin kohdistuneesta yrittäjämäisen toimijuuden vaatimuksesta ja sen reunaehdoista. Yrittäjämäisen toimijuuden vaikeus näkyy muun muassa työuupumuksena ja avuttoman yrittäjän asemaan joutumisena, mikä on merkille pantavaa yrittäjyysmallista ja yrittäjyyspolitiikasta käytävän kriittisen keskustelun kannalta.

Silti näkyy myös, että viljelijät eri tavoin toteuttavat yrittäjyyttä ja pyrkivät oikeuttamaan sitä. Tässä erityisen kiinnostavana näyttäytyy kysymys siitä, millä tai kenen asialla olemisen kautta yrittäjä saa valtuutuksensa. Yrittäjyys ei suinkaan näyttäyty yksioikoisesti toimijuutena itselle, vaan valtuutusta sille haetaan niin viljelijäyhteisön kuin multifunktionaalisen maatalouspolitiikankin arvoin vedoten. Merkille pantavaa on, että myös uuden yrittäjyyspolitiikan alueellisen ja paikallisen toimeenpanon kohdalla yrittäjämäisen toimijuuden valtuuttaminen näyttää perustuvan olennaisesti muuhunkin kuin yrittäjän toimijuuteen itselleen.

Yrittäjän päämieheen liittyvät näkemys- ja näkökulmaerot ovatkin hyvä esimerkki maaseudun elinkeinoelämän muutoksiin ja kehittämiseen liittyvistä tärkeistä kysymyksistä, joiden erittelyyn sosiaalipsykologinen tutkimus tarjoaa välineitä.

Yrittäjyyden sosiaalipsykologia on kehittynyt varteenotettavaksi tutkimusalueeksi suomalaisessa maaseutututkimuksessa ja samalla vahvistanut maaseutuun liittyvien kysymysten asemaa sosiaalipsykologien kiinnostuksen kohteena. Sosiaali- ja yhteiskuntatieteellinen keskustelu yrittäjyydestä toimijuutena ei rajaudu maaseutua koskeviin kysymyksiin, mutta maaseutu ja maaseudun kehittäminen ovat sen kannalta hyvin kiinnostavia konteksteja, joissa yrittäjyyden merkitys ja yrittäjyyspuheen asema näyttää jatkuvasti vahvistuvan. Tässä artikkelissa esitellyt sosiaalipsykologiset tutkimukset tavoittavat lopulta vain osan tästä ilmiöstä. Yrittäjyyttä ja sen edistämistä maaseudulla laaja-alaisesti ja monipuolisesti huomioonottava, yrittäjyyttä toimijuutena lähestyvä tutkimus on tärkeä ja mittava haaste, jossa tarvitaan tieteen välistä yhteistyötä ja keskustelua. Sosiaalipsykologisiin tutkimuksiin keskittyneen artikkelimme voikin lukea tällaiseen monitieteiseen keskusteluun suunnattuina puheenvuorona.

LÄHTEET

- Alasuutari, Pertti 1996. Toinen tasavalta. Suomi 1946–1994. Vastapaino, Tampere.
- Anttiroiko, Ari-Veikko, Olavi Kallio, Pentti Siitonen & Pekka Valkama 2010. Maaseutukunnat osaamiskeskittymien innovatiivisina kehittäjinä. *Maaseudun uusi aika* 18(2): 5–21.
- Audretsch, David. B. & Iris A.M. Beckmann 2007. From Small Business to Entrepreneurship Policy. Teoksessa: Audretsch, David B., Isabel Grilo & A. Roy Thurik (toim.). *Handbook of Research on Entrepreneurship Policy*. Edward Elgar, Cheltenham. 36–53.
- Augoustinos, Martha & Iain Walker 1995. *Social cognition. An integrated introduction*. Sage, London.
- Bandura, Albert 2006. Toward a Psychology of Human Agency. *Perspectives on Psychological Science* 1(2): 164–180.
- Billig, Michael 1996. *Arguing and thinking. A rhetorical approach to social psychology*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Bryant, Christopher R. 1989. Entrepreneurs in the rural environment. *Journal of Rural Studies* 5(4): 337–348.
- Burr, Vivian 2003. *Social Constructionism*. Routledge, London.

- Campbell, Colin 2009. Distinguishing the Power of Agency from Agentic Power: A note on Weber and the "Black Box" of Personal Agency. *Sociological Theory* 27(4): 407–418.
- Carland, James W., Frank Hoy, William R. Boulton & Jo Ann C. Carland 1984. Differentiating Entrepreneurs from Small Business Owners: A Conceptualization. *Academy of Management Review* 9: 354–369.
- Carsrud, Alan L & Robyn W. Johnson 1989. Entrepreneurship: A social psychological perspective. *Entrepreneurship and Regional Development* 1(1): 21–31.
- Cloke, Paul, Terry Marsden & Patrick Mooney (toim.) 2006. *Handbook of Rural Studies*. SAGE, London.
- Curran, James & Robert A. Blackburn 2000. Panacea or White Elephant? A Critical Examination of the Proposed New Small Business Service and Response to the DTI Consultancy Paper. *Regional Studies* 34(2): 181–206.
- Dudley, Kathryn M. 2003. The entrepreneurial self: identity and morality in a Midwestern farming community. Teoksessa: Adams, Jane (toim.). *Fighting for the Farm*. University of Pennsylvania Press, Philadelphia. 175–191.
- Emirbayer, Mustafa 1997. Manifesto for a Relational Sociology. *American Journal of Sociology* 103(2): 281–317.
- Eskola, Antti 1963. *Maalaiset ja kaupunkilaiset*. Kirjayhtymä, Helsinki.
- Farr, Robert M. 1996. *The roots of modern social psychology, 1872–1954*. Blackwell Publishing, Malden.
- Goffman, Erving 1959/1990. *The Presentation of Self in Everyday Life*. Penguin, Harmondsworth.
- Goffman, Erving 1974/1986. *Frame Analysis. An essay on the organization of experience*. Northeastern University Press, Boston.
- Halpin, Darren & Andrew Guilfoyle 2005. The Attribution of Self amongst Australian Family Farm Operators: Personal Responsibility and Control. *Journal of Comparative Family Studies* 36(3): 475–487.
- Harré, Rom & Luk van Langenhove (toim.) 1999. *Positioning Theory*. Blackwell, Oxford.
- Hautamäki, Lauri 2000. *Maaseudun menestyjät. Kunnallisanalyyttämässätiön tutkimusjulkaisut 23. Kunnallisanalyyttämässätiö*, Helsinki.
- Heelas, Paul & Paul Morris (toim.) 1992. *The Values of the enterprise culture. The moral debate*. Routledge, London & New York.
- Helimäki, Saara 2006. *Tavoittelun mutkikas morali – yrittäjävoitto maatalouden monialayrittäjien asenteissa. Julkaisematon pro gradu -käsikirjoitus*. Helsingin yliopisto.
- Helkama, Klaus & Antero Olakivi (toim.) 2012. *Pyhtää – yhteiskunnallinen ja psykologinen muutos. Sosiaalipsykologista seuranta tutkimusta 1975–2007. Sosiaalitieteiden laitoksen julkaisuja 19/2012*, Helsinki.
- Hjalmarsson, Dan & Anders W Johansson 2003. Public advisory services – theory and practice. *Entrepreneurship & Regional Development* 15: 83–98.
- Ikonen, Hanna-Mari 2008. *Maaseudun naiset yrittäjinä. Elettyjä käytäntöjä ja jaettuja merkityksiä yrittävässä yhteiskunnassa*. Acta Universitatis Tamperensis: 1291. Tampere University Press.
- Jones, Cambell & Andre Spicer 2010. *Unmasking the Entrepreneur*. Edward Elgar, Cheltenham.
- Katila, Saija 2000. *Moraalijärjestyksen rajaama tila: maanviljelijäyrittäjäperheiden selviytymisstrategiat*. Acta Universitatis Oeconomicae Helsingiensis A-174. Helsinki School of Economics and Business Administration, Helsinki.
- Kauppinen, Tiina, Annukka Vainio, Anna Valros, Hannu Rita & Kari Mikko Vesala 2010. Improving animal welfare: qualitative and quantitative methodology in the study of farmers' attitudes. *Animal Welfare* 19(4): 523–536.
- Komulainen, Katri, Seija Keskitalo-Foley, Maija Korhonen & Sirpa Lappalainen (toim.) 2010. *Yrittäjäkasvatus hallintana. Vastapaino*, Tampere.
- Korsgaard, Steffen & Alistair R. Anderson 2011. Enacting entrepreneurship as social value creation. *International Small Business Journal* 29(2): 135–151.
- Laitalainen, Elina & Tiina Silvasti 2007. *Talonpoikainen identiteetti – vaikeuttaako se maataloudesta luopumista? Maaseudun uusi aika* 15(3): 5–19.
- Laitalainen, Elina, Tiina Silvasti & Kari Mikko Vesala 2008. *Attributions and Emotional Well-Being: Giving Up Farming in Finland*. *Rural Society* 18(1): 26–38.
- Laukkanen, Mauri & Hannu Niittykangas 2003. Local developers as virtual entrepreneurs – do difficult surroundings need initiating interventions? *Entrepreneurship & Regional Development* 15: 309–331.
- Licht, Amir N. & Jordan I. Siegel 2006. *The Social Dimension of Entrepreneurship*. Teoksessa: Casson, Mark, Bernard Yeung, Anuradha Basu & Nigel Wadson (toim.). *The Oxford Handbook of Entrepreneurship*. Oxford University Press, Oxford. 511–539.
- Lähdesmäki, Merja 2012. *Studies on corporate social responsibility in the Finnish small business context*. *Ruralia Institute Publications* 26. Seinäjoki.
- Marsden, Terry & Everard Smith 2005. Ecological entrepreneurship: sustainable development in local communities through quality food production and local branding. *Geoforum* 36: 440–451.
- McClelland, David C. 1961. *The Achieving Society*. Free Press, New York.
- Meyer, John W. & Ronald L. Jepperson 2000. The "actors" of Modern Society: The Cultural Construction of Social Agency. *Sociological Theory* 18(1): 100–120.
- Mole, Kevin 2002. *Business Adviser's Impact on SMEs. An Agency*

- Theory Approach. *International Small Business Journal* 20(2): 139–162.
- Niemi, Jyrki & Jaana Alhstedt (toim.) 2012. Suomen maatalous ja maaseutuelinkeinot 2012. MTT, Taloustutkimus, Julkaisuja 119, Helsinki.
- Niska, Miira & Kari Mikko Vesala 2011. Moninaistuva politiikka, moninaistuva yrittäjyys? Toimijapositionien rakentuminen yrittäjyyden edistämiskursseissa. Teoksessa: Vesala, Kari Mikko & Hilikka Vihinen (toim.). Yritysten menestystarinat ja yrittäjyyden edistäminen Tapaustutkimus yrittäjistä, kehittäjistä ja poliittikadiskursseista Suupohjan seutukunnassa. MTT Raportti 16, Helsinki. 94–128.
- Niska, Miira & Kari Mikko Vesala 2013. SME policy implementation as a relational challenge. *Entrepreneurship & Regional Development* 25(5–6): 521–540.
- Niska, Miira & Kari Mikko Vesala (tulossa). New entrepreneurship policy as a context for the encounter between policy implementers and entrepreneurs.
- Niska, Miira, Sini-Tuuli Hynynen & Kari Mikko Vesala 2011. Yrittäjien menestystarinat näkökulmana yrittäjyyteen ja sitä edistäviin tekijöihin. Teoksessa: Vesala, Kari Mikko & Hilikka Vihinen (toim.). Yritysten menestystarinat ja yrittäjyyden edistäminen Tapaustutkimus yrittäjistä, kehittäjistä ja poliittikadiskursseista Suupohjan seutukunnassa. MTT Raportti 16, Helsinki. 49–93.
- Niska, Miira, Hannu T. Vesala & Kari Mikko Vesala 2012. Peasantry and entrepreneurship as frames for farming: reflections on farmers' values and agricultural policy discourses. *Sociologia Ruralis* 52(4): 453–469.
- Niska, Miira, Hannu T. Vesala & Kari Mikko Vesala 2013. Framing rural entrepreneurship: values of rural small business owners. Teoksessa: Rural resilience and vulnerability: The rural as locus of solidarity and conflict in times of crisis. XXVth Congress of the European Society for Rural Sociology 29 July–1 August 2013 eProceedings. Laboratorio di studi rurali SISMONDI, Pisa. 275–276.
- Nousiainen, Marko, Päivi Pylkkänen, Fred Saunders, Laura Seppänen & Kari Mikko Vesala 2009. Are alternative food systems socially sustainable? A case study from Finland. *Journal of Sustainable Agriculture* 33(5): 566–594.
- OECD 2008. *OECD Rural Policy Reviews: Finland*. OECD Publishing, Paris.
- Pesonen, Heikki & Kari Mikko Vesala 2007. Seurakunnat maaseudun kehittäjinä. Uskonto paikallistason vuorovaikutuksessa. Kirkon tutkimuskeskuksen julkaisuja 98, Tampere.
- Phillipson, Jeremy, Matthew Gorton, Marian Raley & Andrew Moxey 2004. Treating farms as firms? The evolution of farm business support from productionist to entrepreneurial models. *Environment and Planning C: Government and Policy* 22(1): 31–54.
- Ploeg, van der Jan Douwe 2008. *The New Peasantries. Struggles for Autonomy and Sustainability in an Era of Empire and Globalization*. Earthscan, London.
- Pyysiäinen, Jarkko 2010. Co-constructing a virtuous ingroup attitude?: Evaluation of new business activities in a group interview of farmers. *Text & Talk* 30(6): 701–721.
- Pyysiäinen, Jarkko 2011. Constructing and negotiating entrepreneurial agency: A social psychological approach to entrepreneurship discourse in the farm context. *Publications of the Department of Social Research* 10/2011, Helsinki.
- Pyysiäinen, Jarkko, Alistair R. Anderson, Gerard McElwee & Kari Mikko Vesala 2006. Developing the entrepreneurial skills of farmers: some myths explored. *International Journal of Entrepreneurial Behaviour and Research* 12(1): 21–39.
- Pyysiäinen, Jarkko, Darren Halpin & Kari Mikko Vesala 2011. Entrepreneurial skills among farmers: approaching a policy discourse. Teoksessa: Alsos, Gry A., Sara Carter, Elisabet Ljunggren & Friederike Welter (toim.). *The Handbook of Research on Entrepreneurship in Agriculture and Rural Development*. Edward Elgar, Lontoo. 109–128.
- Pyysiäinen, Jarkko & Kari Mikko Vesala 2013. Activating Farmers. Uses of entrepreneurship discourse in the rhetoric of policy implementers. *Discourse & Communication* 7(1): 55–73.
- Rantamäki-Lahtinen, Leena, Kari Mikko Vesala & Hilikka Vihinen 2013. Mielikuvia, mielipeiteitä ja politiikkaa: maaseutu-barometri 2011. MTT raportti 144. Helsinki.
- Saarni, Samuli, Suoma Saarni & Heikki Saarni 2008. Quality of life, work ability and self-employment: a population survey of entrepreneurs, farmers and salary-earners. *Occupational and Environmental Medicine* 65: 98–103.
- Sarasvathy, Saras D. 2004. Making It Happen: Beyond Theories of the Firm to Theories of Firm Design. *Entrepreneurship Theory and Practice* 28(6): 519–531.
- Schumpeter, Joseph A. 1934. *The theory of economic development*. MA: Harvard University Press, Cambridge.
- Shane, Scott A. 2003. *A General Theory of Entrepreneurship. The Individual-Opportunity Nexus*. Edward Elgar, Cheltenham.
- Silvasti, Tiina 2004. Talonpoikainen elämäntapa ja kolme kulttuurista mallia. Teoksessa: Nirrko, Juha & Kari Mikko Vesala (toim.): *Kirjoituksia maan sydämelältä. Tutkimusnäkökulmia maanviljelijöiden kilpakeruaineistoon*. SKS, Helsinki. 31–51.
- Smith, Adam 1776/1979. *The Wealth of Nations*. Penguin, New York.
- Starr, Jennifer A. & McMillan, Ian C. (1991) *Entrepreneurship, Resource Cooptation, and Social Contracting*. Teoksessa: Etzione, Amitai & Paul R. Lawrence (toim.) *Socio-Economics. Toward a New Synthesis*. M.E.Sharpe, New York. 167-184.
- Stryker, Sheldon & Peter J. Burke 2000. The past, present, and future of

- an identity theory. *Social Psychology Quarterly* 63: 284–297.
- Töyli, Jenni 2006. Paluumuuttajan tarina. Paluumuuttoprosessi ja sille annetut merkitykset narratiivisen lähestymistavan näkökulmasta maaseudulle paluuta käsittelevissä kertomuksissa. *Julkaisematon pro gradu -käsikirjoitus*. Helsingin yliopisto.
- Valkeapää, Annukka & Kimmo Vehkalahti 2012. Citizens as political agents: a survey of competence, system satisfaction and the desire to influence Finnish forest policy. *Transcience Journal* 3(1): 25–39.
- Vesala, Hannu T. & Kari Mikko Vesala 2008. Suomalaisten viljelijöiden yrittäjäidentiteetti ja yrittäjyyteen liitetyt toimintaodotukset. Teoksessa: Rantamäki-Lahtinen, Leena, Hannu T. Vesala, Kari Mikko Vesala, Janne Karttunen & Veli-Matti Tuure. *Muuttuva maaseutyrittäjyys – Monialaisten tilojen, perusmaatiloiden ja maaseudun muiden yritysten yrittäjyys ja resurssien hallinta 2000–2006*. MTT:n selvityksiä 169, Helsinki. 17–38.
- Vesala, Hannu T. & Kari Mikko Vesala 2010. Entrepreneurs and producers: Identities of Finnish farmers in 2001 and 2006. *Journal of Rural Studies* 26(1): 21–30.
- Vesala, Hannu T. & Kari Mikko Vesala 2013. Entrepreneurial identity and work-wellbeing: comparison between conventional farmers, diversified farmers and non-agricultural small-scale businesses. *WORK – Continuities and Disruptions in Modern Life*. 21.–23. August 2013, Turku.
- Vesala, Kari Mikko 1992. Pienyrittäjien kontrollipremissit. sosiaalipsykologinen tarkastelu. *Acta Psychologica Fennica*. Soveltavan psykologian monografioita 5, Rauma.
- Vesala, Kari Mikko 1996. Yrittäjyys ja individualismi. Relationistinen linjaus. Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian laitoksen tutkimuksia 2/1996, Helsinki.
- Vesala, Kari Mikko 2004. Yrittäjyys ja uhkakuvat. EU maanviljelijöiden asenteissa. Teoksessa: Nirikko, Juha & Kari Mikko Vesala (toim.). *Kirjoituksia maan sydämeltä*. SKS, Helsinki. 163–200.
- Vesala, Kari Mikko 2005. Asiakaskunnan rakenne ja yrittäjäidentiteetin rakennuspuut: monialaisten maatilayrittäjien vaikutusmahdollisuudet markkina-areenalla. Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian laitoksen tutkimuksia 1/2005. Helsinki.
- Vesala, Kari Mikko 2012. Toimijuuden kehukset ja relationistinen sosiaalipsykologia. Teoksessa: Lahikainen, Anja-Riitta, Eero Suoninen, Irmeli Järventie, Marko Salonen (toim.). *Sosiaalipsykologian sukupolvet*. Vastapaino, Tampere. 179–197.
- Vesala, Kari Mikko & Juuso Peura 2002. Yrittäjäidentiteetti monialaisilla maataloilla. Helsingin yliopiston maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus *Julkaisuja* 78, Mikkeli.
- Vesala, Kari Mikko & Juuso Peura 2003. *Portfolio Farmers, Entrepreneurship, and Social Sustainability*. Teoksessa: Persson, Lars Olof, Ann-Mari Sätre Åhlander & Hans Westlund (toim.). *Local Responses to Global Changes. Economic and Social Development in Northern Europe's Countryside*. *Work Life in Transition* 2003:11, Stockholm. 219–229.
- Vesala, Kari Mikko & Juuso Peura 2005. The presentation of personal control among farmers engaged in business diversification in Finland. *Journal of Comparative Family Studies* 36(3): 443–473.
- Vesala, Kari Mikko & Juuso Peura 2007. Läheisten asiakassuhteiden luominen monialaisten maatilayrittäjien asenteissa. Teoksessa: Vesala, Kari Mikko & Teemu Rantanen (toim.). *Argumentaatio ja tulkinta. Laadullisen asennetutkimuksen lähestymistapa*. Gaudeamus, Helsinki. 111–134.
- Vesala, Kari Mikko & Jarkko Pyysiäinen (toim.) 2008. Understanding entrepreneurial skills in the farm context. *Research Institute of Organic Agriculture (FiBL), Frick*.
- Vesala, Kari Mikko & Teemu Rantanen 1999. Pelkkä puhe ei riitä. Maanviljelijän yrittäjäidentiteetin rakentumisen sosiaalipsykologisia ehtoja. *Yliopistopaino, Helsinki*.
- Vesala, Kari Mikko & Teemu Rantanen (toim.) 2007. Argumentaatio ja tulkinta. Laadullisen asennetutkimuksen lähestymistapa. Gaudeamus, Helsinki.
- Vesala, Kari Mikko & Hannu T. Vesala 2013. Uuvuttaako yrittäjyyden vaatimus viljelijät? Teoksessa: Leena Rantamäki-Lahtinen (toim.). *Muuttuva ja menestyvä maaseutyrittäjyys 2000–2013*. MTT Raportti 116. MTT, Jokioinen. 38–49.
- Vesala, Kari Mikko & Hilikka Vihinen (toim.) 2011. Yritysten menestystarinat ja yrittäjyyden edistäminen Tapaustutkimus yrittäjistä, kehittäjistä ja politiikkadiskursseista Suupohjan seutukunnassa. MTT Raportti 16, Helsinki.
- Vesala, Kari Mikko, Juuso Peura & Gerard McElwee 2007. The split entrepreneurial identity of the farmer. *Journal of Small Business and Enterprise Development* 14(1): 48–63.
- Vesala, Kari Mikko, Darren Halpin, Miira Niska & Jarkko Pyysiäinen (tulossa). The notion of agency for principal, social psychological theories of agency, and entrepreneurship.
- Vihinen, Hilikka & Kari Mikko Vesala (toim.) 2007. Maatilayritysten monialaistuminen maaseudun elinkeinopolitiikassa ja sen rakentuminen kuntatason kehittämiskohteena. *Maa- ja elintarviketalous* 114. MTT Taloustutkimus, Helsinki.
- Weber, Max 1980. Protestanttinen etiikka ja kapitalismin henki. *Suom. Timo Kyntäjä*. Werner Söderström, Porvoo.
- YTR 2009. *Maaseutu ja hyvinvoiva Suomi. Maaseutupoliittinen kokonaisuohjelma 2009–2013*. Maaseutupoliittikan yhteistyöryhmän julkaisuja 5/2009, Helsinki.